

suplement educatiu de la revista de lletres *L'illa*

txt

primavera

2019

núm. 22

El valor del treball en equip

materials educatius
per a l'escola valenciana
bromera.txt

suplement
educatiu de
la revista
de lletres L'illa

materials educatius
per a l'escola valenciana
bromera.txt

TXT és una publicació d'Edicions Bromera coordinada pel Departament Didàctic.

Consell de redacció: Sandra Capsir i David Morell

Col·laboracions: Mareló Álvarez, Mar Aranda, Anna Camilleri, Natàlia Espert, Teresa Gregori, Maria Viu

Correcció lingüística, maquetació i arxiu gràfic: Edicions Bromera

Disseny gràfic: Enric Solbes

Fotografia: Arxiu Bromera

Redacció i administració: Apartat de correus 147, 46600 Alzira (Ribera Alta), telèfon 962 402 254

Adreça a Internet: www.bromera.com/txt

Correu electrònic: txt@bromera.com

Impressió: PSG

Tirada: 7.000 exemplars

ISSN: 1887-3979 / **DL:** V-635-2007

TXT no s'identifica necessàriament amb els articles dels seus col·laboradors, ni els torna els originals no sol·licitats, ni hi manté correspondència.

TXT autoritza la reproducció dels seus articles si se'n fa esment de la procedència.

Editorial

Vivim temps globals, pel que fa a polítiques, costums i interessos, però també pel que fa a la vida quotidiana: formes d'oci, menjar, roba i, fins i tot, educació. També a les aules, la globalitat i la diversitat ameren la pràctica docent i fan que el treball del professorat esdevinga, a més d'un repte apassionant, una cursa d'obstacles que obliga a plantejar multitud d'opcions en cada sessió. Ja no aprofita una activitat més o menys oberta per a tota la classe, sinó que sovint hi trobem tres o quatre nivells de necessitat diferents. Per a això no ens havien preparat les facultats, ni tan sols el sentit comú.

Les aules són diverses perquè diverses són les característiques humanes en tots els sentits: geogràfiques, socials, de capacitats, familiars, d'interessos... per això, la tasca docent s'ha d'adaptar i donar una resposta també diversa, perquè d'aquesta capacitat de reaccionar i de respondre amb estratègies flexibles dependrà l'èxit en el procés d'ensenyament i aprenentatge. I també, i això no és menys important, la salut de qui intenta dia a dia que els xiquets i les xiquetes acaben la jornada sabent més i sent millors persones que quan l'encetaren.

Però... quina pot ser aquesta estratègia que represente la panacea educativa, si és que això existeix? No hi ha miracles, això ho saben els i les ensenyants de les nostres escoles. Però sí algunes maneres de fer i d'actuar que poden endolcir els continguts i, de pas, treballar els procediments que el currículum –i sovint el sentit comú– assenyalen com a necessaris en el desenvolupament dels i les estudiants. La diversitat que ens trobem a les aules s'ha de veure com una oportunitat, però aquesta només es pot aprofitar introduint formes de fer més o menys disruptives en la nostra pràctica diària.

La major part del professorat coneix les assemblees, les tertúlies dialògiques, els projectes de treball o els grups cooperatius, i fins i tot ha assistit a algun curs o s'ha llançat a fer-hi provatures amb més o menys èxit, però és difícil anar més enllà perquè la preparació de les sessions és complexa, es requereix la complexitat del claustre, no existeix la certesa de treballar tot el que demana el currículum, o no se sap com avaluar de manera objectiva

les activitats plantejades. I tot i això, diversos estudis s'entesten a afirmar que aquestes actuacions, posades en pràctica habitualment, proporcionen enormes beneficis en els processos d'ensenyament i aprenentatge. L'alumnat assoleix continguts i millora en habilitats socials, emocionals i afectives. La capacitat de treball de xiquets i xiquetes augmenta i es racionalitza, i l'atmosfera a l'aula es fa més amable.

És cert que eixir de la zona de confort planteja problemes i el canvi no assegura un èxit rotund al primer intent, però les possibilitats d'èxit a mitjà i a llarg termini venen avalades per qui ja s'hi ha atrevit. Imaginem els grups més difícils desitjant que els proposem activitats diferents que no se centren exclusivament en els continguts, que no siguin les de sempre, i a continuació imaginem-los treballant de manera autònoma, creixent i aprenent. Ens donarà això aquesta manera de treballar? Només ho sabrem si ho intentem!

Flaixos

Emociona't amb la lectura. Contar les experiències lectores té premi!

Emociona't amb la lectura és un canal de YouTube de recomanacions de llibres en valencià amb l'objectiu de promoure el fenomen dels *booktubes* en la nostra llengua. Així, el canal pretén incentivar la lectura de llibres però, sobretot, és una invitació a compartir l'experiència de llegir i a crear una comunitat de joves lectores i lectors valencians. Per això, Bromera convida a enviar *booktubes* amb recomanacions literàries. A canvi, l'editorial regalarà a l'autor o autora del vídeo un llibre per cada recomanació publicada.

Premis d'Innovació Educativa Ciutat d'Alzira 2019

L'Ajuntament d'Alzira, en col·laboració amb la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, convoca un any més aquests guardons que inclouen el XXI Premi d'Experiències d'Innovació Educativa Ciutat d'Alzira i el XIV Premi d'Experiències de Foment de la Lectura Ciutat d'Alzira. Podrà participar-hi tot el personal docent i el personal de suport en actiu, tant de manera individual com en equip, de centres que impartisquen Educació Infantil, Primària, Secundària, Educació Especial, Formació de Persones Adultes o Ensenyaments Especialitzats. També podran participar-hi pares i mares sempre que el treball presentat estiga vinculat a l'àmbit educatiu. Les experiències o treballs es podran presentar a la convocatòria fins al 31 d'octubre de 2019.

Jornada d'ensenyament i ús del valencià als centres educatius

El dia 13 de juny se celebra una nova edició d'aquesta jornada adreçada al professorat de tots els nivells educatius a la Facultat d'Educació de la Universitat d'Alacant. Vivim en un món en què el coneixement es vehicula en diferents llengües, codis i llenguatges especialitats, i a través de diversos mitjans. Per això,

hem de saber adaptar-nos a les noves metodologies i a l'evolució dels coneixements didàctics. Aquesta jornada constitueix un espai lliure i consolidat on compartir experiències, sobretot sobre l'aprenentatge del valencià, i on reflexionar i fer balanç del curs escolar.

Vols dissenyar el cartell de les Trobades 2020?

Escola Valenciana ha posat en marxa un concurs per a escollir el cartell per a les Trobades 2020. Es tracta d'un certamen adreçat a persones en període de formació per tal d'impulsar i donar a conèixer nous valors en el camp artístic i del disseny i per a promoure l'ús del valencià en l'àmbit de les escoles i instituts artístics de les nostres comarques. A més a més, la proposta seleccionada com a guanyadora rebrà un premi de 1.800 €. Les propostes, en format digital, es poden presentar fins al 15 de juny de 2019.

Un 2019 de Trobades

Un any més, s'han posat en marxa les Trobades d'Escoles en Valencià, que han recorregut el nostre territori per a defensar l'ús i l'ensenyament de la nostra llengua. Enguany, l'eslògan d'aquesta festa del valencià ha sigut «Som i serem paraules», en homenatge al lexicògraf i activista cultural Francesc Ferrer i Pastor, autor del famós diccionari blanc i blau, que es va publicar fa prop de cinquanta anys. Milers de persones han gaudit en tot el territori d'una jornada de festa i reivindicació.

Educ@webs

**La Xarxa Vives d'universitats
presenta una col·lecció de
guies per a una docència
amb perspectiva de gènere**

www.vives.org

La col·lecció, formada per onze obres de diferents disciplines i àmbits de coneixement, ofereix pautes per a revisar les assignatures des de la perspectiva de gènere, a partir de recomanacions i indicacions en relació amb objectius, continguts, exemples, llenguatge utilitzat i fonts seleccionades, així com amb mètodes docents i d'avaluació i gestió de l'entorn d'aprenentatge i els seus resultats. L'objectiu de la col·lecció és, doncs, oferir recursos que permeten prestar atenció a les dinàmiques de gènere que tenen lloc en l'entorn d'aprenentatge i adoptar mesures que asseguren que s'atén la diversitat d'estudiants.

El treball per projectes

Mar Aranda

La societat en què vivim és canviant i els infants han d'estar preparats per a conuiu-hi amb desimboltura, sent crítics i sabent donar respostes a tot tipus de situacions. Des de l'escola podem contribuir a formar un alumnat capaç de resoldre reptes individualment o amb la col·laboració d'altres. Si hi treballem de manera interdisciplinària i globalitzada, afavorirem l'aprenentatge significatiu i competencial de l'alumnat; això mateix és el que permet la metodologia del treball per projectes, cada vegada més estesa.

«Dis-m'ho i ho oblide, mostra-m'ho i ho recorde, involucra-m'hi i ho comprenc». Aquest proverbi xinès serveix com a punt de partida per a justificar la importància de l'aplicació de metodologies o estratègies d'aprenentatge diferents de les tradicionals als centres docents, com és el cas de l'aprenentatge basat en projectes. Les seues arrels es troben en l'aproximació constructivista d'especialistes en psicologia i educació de principis del segle xx, com ara Jean Piaget o John Dewey, i està demostrat que aquesta pràctica educativa és positiva i beneficiosa per a l'alumnat. Estimula la participació activa en l'aula i els incita a aprendre a aprendre, els motiva a descobrir i, el més important, a aconseguir que l'aprenentatge siga significatiu. I com és possible? Doncs perquè és una manera d'aprendre molt enriquidora, divertida i participativa, ja que dona l'oportunitat als infants de triar què volen treballar

Es tracta d'una metodologia que parteix d'un tema d'interés sorgit a l'aula a partir del qual la persona docent ofereix als infants els recursos perquè pensen per ells mateixos.

i com ho volen fer. Això suposa que tot el que aprenen té un sentit per a ells i ho connecten amb la realitat.

Què és i quins beneficis té l'aprenentatge basat en projectes?

Es tracta d'una metodologia que parteix d'un tema d'interés sorgit a l'aula a partir del qual la persona docent ofereix als infants els recursos perquè pensen per ells mateixos, pregunten, investiguen i aporten informació, expliquen el que saben i aprenen dels seus errors i encerts fins a construir els propis coneixements. Se sol materialitzar en un producte final que es pot compartir amb altres persones, fet que afavoreix la seua confiança i autoestima perquè s'enorgulleixen del repte superat.

Aquests són alguns dels avantatges de treballar per projectes:

1. **L'aprenentatge és significatiu.** Cada u és responsable del seu aprenentatge, i els continguts es comprenen i recorden millor.
2. **Fomenta l'autonomia dels infants.** Han de resoldre els dubtes que se'ls plantegen i, per tant, són actius en tot el procés perquè s'hi han d'implicar.
3. **El treball és interdisciplinari,** perquè permet aprendre d'altres competències i àrees.
4. **Inclou l'ús de les noves tecnologies,** fet que millora la competència digital i les destreses que porta implícites.
5. **Propicia un ambient d'aula** en el qual es treballen valors com el respecte, la tolerància, la solidaritat i el treball en equip.
6. **Afavoreix l'aprenentatge cooperatiu,** en què el treball en grup és fonamental i els infants aprenen els uns dels altres.
7. **L'alumnat aprèn a pensar i a buscar** informació, no memoritza mecànicament continguts concrets.
8. **S'exercita el mètode científic** perquè es fan hipòtesis, es contrasten i se n'extrauen conclusions.
9. **Potencia habilitats socials** com parlar en públic, saber escoltar i respectar el

torn de paraula o debatre, i desenvolupa l'esperit crític.

10. **El ritme de treball és tan flexible que afavoreix l'atenció a la diversitat.**

Com s'aplica aquesta metodologia?

Es pot utilitzar com a eix central del treball a l'aula per a treballar el currículum o bé s'hi pot recórrer puntualment per a aprofundir algun tema, en qualsevol edat i nivell educatiu. Per a posar-la en pràctica caldrà partir d'una situació (un vídeo, un debat, un llibre, una visita al centre...) arran de la qual la persona docent plantejarà una sèrie de preguntes guia obertes per a esbrinar què sap l'alumnat i què vol saber, i aleshores caldrà determinar quines estratègies es necessitaran per a assolir els coneixements.

En funció de les competències o continguts que es vulguen treballar, el docent definirà un producte final que hauran d'elaborar organitzats en equips: enregistrar un teletext, elaborar un *lapbook* (una carpeta de projecte en la qual es recopilen diferents continguts que s'han treballat) o redactar una revista, entre d'altres. Per tant, la durada d'un projecte pot ser de dies o de setmanes, segons cada cas.

Per últim, l'avaluació es porta a terme a partir de rúbriques que facilita el personal docent o que realitza cada grup, de manera que cada u pot avaluar el seu treball i el del grup, un procés fonamental per a desenvolupar un pensament crític i de reflexió sobre l'aprenentatge.

bromera
PROJECTES

El valor del treball en equip

Teresa Gregori

L'aprenentatge cooperatiu és una metodologia que consisteix a organitzar l'aula en grups menuts i heterogenis que treballen de manera coordinada per tal d'assolir objectius comuns. Per a aconseguir establir aquest mètode de treball de forma efectiva resulta essencial que els equips s'elaboren atenent a criteris determinats que permeten el desenvolupament de les estructures cooperatives.

Equips heterogenis

La característica més important que cal tindre en compte a l'hora de formar els equips de treball cooperatiu és l'heterogeneïtat, és a dir, els membres d'un mateix grup han de tindre característiques diverses. S'aconsella formar equips de quatre membres perquè es tracta d'un nombre parell que facilita la participació de tothom. Cada grup haurà d'estar format idealment per quatre alumnes de nivells diferents: molt alt, alt, mitjà i baix. Per tal que es faci efectiva aquesta situació, podem fer ús d'una taula de doble entrada en la qual anotarem tot l'alumnat en funció del seu nivell curricular amb l'objectiu de fer-ne un bon repartiment. D'aquesta manera, podrem observar d'un colp d'ull la classificació del nostre alumnat per nivells. És probable que el nombre d'alumnes de cada nivell siga diferent i, en aquest cas, es tracta d'organitzar-los per equips tan heterogenis com siga possible dins de la realitat de la nostra aula.

A l'hora de formar els equips de treball cooperatiu cal tindre en compte l'heterogeneïtat, és a dir, els membres d'un mateix grup han de tindre característiques diverses.

A més, encara que partim de les característiques curriculars per a la formació dels equips de treball, no són les úniques que s'han de tindre en compte. També caldrà que els grups siguin heterogenis quant a gènere, ètnia, habilitats socials, etc.

Organització de l'aula

Una vegada tenim repartit l'alumnat en grups, cal plantejar-nos l'organització de l'aula. Es recomana que cada grup base s'assega de manera que queden enfrontats dos a dos:

alt	baix
mitjà	molt alt

Així, si han de fer activitats per parelles, cada xiquet i xiqueta tindrà, tant al seu costat com enfront, un company o companya de nivell curricular distint del seu.

En cas que hagen de treballar de forma individual, dos dels alumnes poden girar les taules per a deixar d'estar enfrontats i es quedaran per parelles o sols.

Pel que fa a la distribució dels grups dins de l'aula, convé que tot l'alumnat pugui veure la pissarra des de la seua taula, i per això es poden situar en forma d'espiga.

Rols d'equip

Ara és el moment de consolidar la identitat dels equips i també de repartir els rols. Per tal que l'alumnat prenga consciència d'aquesta nova unitat de treball, demanarem que acorden un nom per a cada equip i que dibuixen un logo representatiu.

Els rols poden distribuir-se de distintes formes, per exemple:

1. Moderador/a. Consisteix a conèixer la tasca, a animar i fer que l'equip treballi bé i a controlar el temps i el nivell de soroll.
2. Portaveu. Consisteix a transmetre a la resta els acords i altres qüestions i a explicar les conclusions a la classe.
3. Secretari/a. Consisteix a omplir els qüestionaris, a recordar els objectius de l'equip i a tindre compte de la carpeta de treball.
4. Encarregat/da del material. Consisteix a tindre compte del material comú, a procurar que el material estiga a temps i a mantindre la zona de treball ordenada.

Seria interessant utilitzar un tapís d'equip, un element molt útil per a treballar de manera cooperativa, ja que assigna un número a cada membre de l'equip i permet formar parelles de davant i parelles de costat, fet que facilita el treball de les estructures d'aprenentatge cooperatiu. No obstant això, perquè funcione, cal assignar un mateix número a alumnes amb diversos nivells educatius i distintes habilitats i capacitats.

Equips permanents

Encara que s'aconsella canviar els rols de l'equip cada quinze dies o després de cada unitat, si els equips estan ben formats i funcionen, és recomanable que siguin de llarga duració i es mantinguin durant tot el curs. D'aquesta manera, tindrem una bona base per a posar en marxa les estructures de treball cooperatiu d'una forma ordenada i útil.

Autoavaluació i coavaluació en l'aprenentatge cooperatiu

David Morell

L'aprenentatge cooperatiu no només canvia la manera tradicional de treballar a l'aula, també té implicacions en la manera d'avaluar i, fins i tot, en el mateix concepte d'avaluació, que s'integra en tot el procés d'aprenentatge com a guia, com a eina de control i com a instrument de millora. En aquest article parlarem de la importància d'autoavaluar-se i coavaluar-se.

Multidireccionalitat

Mentre que en l'ensenyament tradicional l'avaluació era unidireccional i externa a l'aprenent –era sempre el professorat qui avaluava l'alumnat–, en l'aprenentatge cooperatiu l'avaluació segueix diversos camins i l'aprenent esdevé protagonista. D'una banda hi ha l'autoavaluació, tant de l'alumnat com del professorat, i de l'altra, la coavaluació –els membres d'un grup n'avaluen cada component. Finalment, el professorat té en compte totes eixes valoracions per a determinar quin ha sigut el progrés de cada alumne o alumna i de cada grup al final d'un període.

Autonomia i responsabilitat

Eixa multidireccionalitat té una gran importància, ja que integra l'avaluació en el dia a dia de l'aula com una part més de l'aprenentatge (aprendre a aprendre), i cedeix una part

La coavaluació és, en definitiva, un element amb un gran potencial per a regular conductes i encaminar-les de manera positiva.

de la responsabilitat als xiquets i les xiquetes. La premissa és bàsica, si un dels objectius del sistema educatiu és formar persones autònoms, crítiques i capaces de col·laborar de manera eficient en entorns socials, cal que l'alumnat reflexione sobre el seu progrés i sobre el seu rol en un grup cooperatiu, i que responga davant de si mateix i davant dels altres dels compromisos adquirits.

Així mateix, qui millor pot avaluar el treball de cada membre en un grup d'aprenentatge cooperatiu són els altres membres. Si una part de la nota depèn de les persones amb qui treballem, ens esforçarem més perquè la interacció siga més fluida, estarem més motivats per a treballar i evitarem conflictes. La coavaluació és, en definitiva, un element amb un gran potencial per a regular conductes i encaminar-les de manera positiva.

Objectivitat

La gran pregunta, sovint, és com aconseguim que una avaluació siga objectiva si la deixem en mans de l'alumnat. Els qui vam nàixer en els huitanta recordem aquell mestre o mestra que, trencant tots els motles, ens deia: «Bé, ara que arriba el final del trimestre, vull que anoteu en un paper quina nota, de l'1 al 10, penseu que us mereixeu. Vull que respongueu amb sinceritat!».

Verdaderament, allò de posar-se u mateix la nota era més efectista que efectiu, perquè

és ben difícil avaluar-se objectivament si no se sap exactament què s'espera de nosaltres, si no tenim indicacions clares de quins són els objectius als quals hem d'arribar després de treballar uns continguts acadèmics. Per això, una de les aportacions més valuoses de l'aprenentatge cooperatiu és que s'explicita des d'un primer moment, abans fins i tot de començar el treball a l'aula, què es farà, com es farà i què es valorarà de l'alumnat, a fi que aquest anticipi i planifiqui el treball.

De més a més, el concepte d'avaluació *continua* pren tot el significat de l'adjectiu, ja que en cada tasca es facilita una llista d'indicadors gràcies a la qual l'alumnat pot saber la manera d'obtindre la màxima nota. Eixes graelles de control periòdic són una eina útil i eficaç per a revisar el progrés personal i l'aportació de cada membre al grup cooperatiu, i també per a millorar els punts febles durant tot el procés. Alhora, permeten al professorat saber en tot moment on està cada estudiant i si cal fer modificacions en el procés o en el grup cooperatiu.

Comptat i debatut, l'autoavaluació, la coavaluació i, en general, la integració de la reflexió i la responsabilitat en els processos d'avaluació és una de les grans aportacions de l'aprenentatge cooperatiu. I si, a més, aconseguim introduir l'error com un estímul per a la millora i no com un estigma, això que tindrem guanyat, perquè errar és de persones valentes!

Una bona inversió

Natàlia Espert

En l'escenari tradicional d'un dia normal de classe, el professorat és la figura central de l'aula, mentre que l'alumnat segueix la lliçó i s'emporta deures a casa. El professor o professora sap o preveu que part de l'alumnat no ha entès completament la lliçó del dia, però no té temps per a reunir-se amb ell de forma individual i atendre els seus dubtes. Durant la classe següent, revisarà breument la tasca i aprofitarà per a resoldre dubtes, però ja no podrà aprofundir molt més perquè... hi ha molt de material per donar abans de l'examen!

L'aprenentatge invertit o *flipped classroom* fa un gir al model d'ensenyament tradicional i millora l'experiència a l'aula en impartir la instrucció directa fora del temps de classe, generalment a través de vídeos. Això allibera temps per a fer activitats d'aprenentatge més significatives i també per a propiciar la col·laboració entre l'alumnat. Es tracta, per tant, d'un model pedagògic que canvia els rols de professorat i alumnat dins i fora de l'aula: la classe magistral es porta a casa, on l'estudiant aprèn els coneixements a través de vídeos i de material multimèdia, i el temps de classe s'utilitza per a fer pràctiques, treball en equip i altres dinàmiques més col·laboratives.

Amb aquesta metodologia, els i les alumnes són el centre de l'aprenentatge i no el producte de l'escolarització, i el professorat

assumeix un nou rol com a guia durant tot el procés i deixa de ser l'única font de coneixement. A més, facilita l'aprenentatge a través d'una atenció més personalitzada i d'activitats i experiències que requereixen el desenvolupament del pensament crític per a solucionar problemes de forma individual i col·laborativa.

Amb l'ajuda d'una o de diverses tecnologies, el professorat fa presentacions que grava des del seu propi ordinador, crea vídeos o selecciona lliçons de llocs web que serveixen per al contingut que està tractant. Una vegada que l'alumnat ha visualitzat els continguts, és el moment de reforçar-los a classe. Aprofitant aquesta preparació anticipada, el professorat pot dedicar més temps a implementar estratègies d'aprenentatge actiu com ara fer investigacions o treballar en projectes per equips. El professor o professora els guia a l'aula i soluciona els seus dubtes mentre aprenen, cosa que no és possible si fan les tasques a casa. A continuació, pot supervisar el treball de l'alumnat i avaluar la forma en què es porta a terme. Finalment, els fa preguntes curtes, però directes, sobre el tema que s'haja treballat amb la finalitat de seguir i avaluar el procés d'aprenentatge.

És important recalcar que aquest model d'ensenyament no consisteix en un canvi tecnològic, únicament aprofita les noves tecnologies per a oferir més opcions de continguts a l'alumnat i, el més important,

redefineix el temps de classe com un temps centrat en l'alumnat.

Alguns avantatges d'aquest enfocament són:

- Permet que el personal docent pugui practicar un altre tipus d'activitats més individualitzades amb l'alumnat.
- Permet una distribució no lineal de les taules a l'aula, la qual cosa potencia l'ambient de col·laboració.
- Fomenta la col·laboració de l'alumnat i, per tant, reforça la seua motivació.
- L'alumnat pot accedir als continguts en qualsevol moment.
- Involucra les famílies en l'aprenentatge.

Un dels majors avantatges és que la classe invertida obliga i, per tant, ensenya l'alumnat a pensar. El fet de poder dedicar el temps de classe a dissenyar activitats d'aprenentatge actiu possibilita que l'alumnat utilitzi el raonament per a resoldre-les, enfront del tradicional «el professorat explica i tu després fas els deures a casa».

Si aquest tipus d'activitats es combina, a més, amb l'aprenentatge cooperatiu... l'aprenentatge és major i més complet! Perquè, a més de pensar per si mateix, l'alumnat estarà aprenent a treballar amb els altres.

És important recalcar que aquest model d'ensenyament no consisteix en un canvi tecnològic, únicament aprofita les noves tecnologies per a oferir més opcions de continguts a l'alumnat.

La lectura compartida

Anna Camilleri

Un dels conceptes bàsics dins de l'aprenentatge cooperatiu són les estructures, que són formes d'interacció entre els membres d'un equip. Quan afegim contingut curricular a una estructura, obtenim el que s'anomena una activitat cooperativa. Hi ha unes 200 estructures diferents englobades dins de diversos grups en funció del que es vulga treballar. La lectura compartida forma part del grup d'estructures bàsiques i no es limita a treballar únicament la comprensió lectora, sinó que va molt més enllà.

Què és la lectura compartida?

Com ja hem dit, la lectura compartida és una estructura cooperativa bàsica que, per la seua metodologia, és aplicable a totes les matèries i també a tots els cursos. Permet treballar la comprensió de qualsevol classe de text i també fomenta la participació, la interacció entre els companys i les companyes i la responsabilitat individual.

Com funciona?

El seu funcionament és molt senzill, però perquè funcione cal una preparació prèvia. En primer lloc, és necessari establir un límit de temps, així, a més d'aconseguir que l'activitat no s'allargue excessivament, evitem

Tots i totes tenen un paper actiu en el desenvolupament de l'activitat (llegir, escoltar, resumir, explicar, corregir i opinar). També afavoreixen la cooperació i la cohesió de grup.

que l'alumnat es disperse. També cal dividir la classe en grups heterogenis de quatre membres i separar la lectura en parts equitatives. Una vegada realitzades les tasques prèvies, la lectura compartida consta de quatre torns amb tres papers diferents com en l'esquema de davall.

En el primer torn, l'alumne/a 1 llig en veu alta el primer fragment de text. Quan acaba, l'alumne/a 2 ha d'explicar o resumir la lectura. Els alumnes 3 i 4 s'encarreguen de valorar l'aportació de l'alumne/a 2 i corregir-la, si cal. En el torn següent, l'alumne/a 2 llig el fragment següent en veu alta, l'alumne/a 3 resumeix o explica el que acaba de dir, i els alumnes 4 i 1 el corregeixen o el feliciten. Aquest procediment es repeteix fins que acaben de llegir tot el text.

La lectura per parelles

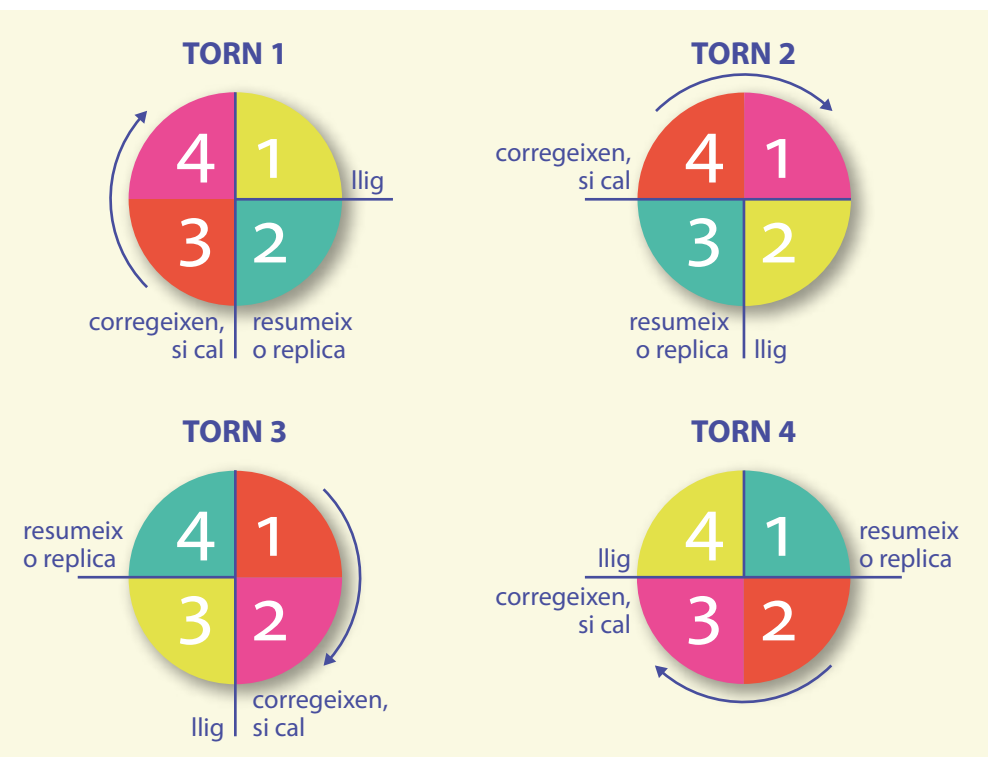
Existeix una variant d'aquesta estructura anomenada lectura per parelles. En aquesta modalitat, un membre de la parella llig el primer paràgraf i, quan acaba, ha de resumir o explicar el que acaba de llegir. L'altre membre fa el paper de docent i valora si el que ha dit el company o la companya és correcte o no, i ho corregeix, si cal. Després s'intercanvien els papers fins que acaben de llegir tot el text.

Quins avantatges tenen aquestes estructures?

Un dels aspectes més importants és que permeten aprofundir la comprensió lectora, ja que l'alumnat, a banda de llegir el text, ha de comprendre'l per a poder resumir-lo i també per a poder corregir-ne el resum. Tots i totes tenen un paper actiu en el desenvolupament de l'activitat (llegir, escoltar, resumir, explicar, corregir i opinar). També afavoreixen la cooperació i la cohesió de grup. A més, el fet de substituir la classe magistral per la classe col·laborativa, tal com ocorre amb qualsevol estructura cooperativa, suposa que l'alumnat tinga un paper imprescindible en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Quin ha de ser el paper de la persona docent?

En aquest cas és diferent del que tindria en la lectura d'un text de manera tradicional. Tant en l'estructura de la lectura compartida com en la lectura per parelles, ha de supervisar cada un dels grups o parelles que s'hagen format, ajudar-los, assessorar-los i resoldre els dubtes que puguin anar sorgint al llarg del desenvolupament de l'activitat, però l'objectiu és que l'alumnat, ell sol, vaja avançant en la lectura i aprofundint en la comprensió del text.

Cercles de lectura

Maria Viu

Una de les habilitats més importants i més complexes que s'assoleixen a l'escola és la lectura. Llegir de manera competent assegura l'accés a la major part de les àrees curriculars, a més de la possibilitat de gaudir d'entreteniment sense fi i de la capacitat d'adquirir el coneixement necessari per a formar-se un punt de vista crític i propi. Però llegir no és fàcil, per això es fa imprescindible posar en pràctica estratègies innovadores. Estratègies cooperatives, com els cercles de lectura.

Què és un cercle de lectura?

És una estructura cooperativa que consisteix en la lectura per part d'un petit grup d'un mateix llibre, de manera individual i també conjunta, seguint una sèrie de passos que n'asseguren la comprensió i el gaudi. La tècnica és comparable als clubs de lectura adults, en els quals la lectura d'un llibre permet compartir i comparar punts de vista sobre passatges concrets o sobre qualsevol aspecte que pugui generar un debat, però més estructurats. Igual que els clubs de lectura, els cercles de lectura permeten una comprensió profunda i polièdrica de les obres, i són una eina molt adequada per a contribuir a la formació de l'esperit crític dels xiquets i les xiquetes. A més, en ser activitats de grup, limiten la possibilitat que l'alumnat menys aficionat als llibres se'n pugui despenjar.

La tècnica és comparable als clubs de lectura adults, en els quals la lectura d'un llibre permet compartir i comparar punts de vista sobre passatges concrets o sobre qualsevol aspecte.

D'on ve, aquesta pràctica?

Com molts descobriments, els cercles de lectura es van originar de manera gairebé casual als Estats Units, en la dècada dels 80 del segle passat, i prompte van demostrar la utilitat per a generar dinàmiques beneficioses en els hàbits lectors de l'alumnat. Per això mateix, en l'actualitat són una pràctica habitual en diversos països anglosaxons, però també francòfons. No debades, els estudis més rellevants al voltant de la dinàmica els trobarem en anglès o en francès.

Com s'ha esmentat més amunt, els cercles de lectura són una estructura de treball cooperativa en la qual cada component del grup ha de desenvolupar una tasca, i d'aquest correcte desenvolupament depèn l'èxit del treball final.

Com treballen els cercles de lectura?

En primer lloc cal triar una lectura i formar els grups heterogenis, en els quals s'adjudicaran una sèrie de rols que seran rotatius al llarg de les diferents sessions en què es desenvoluparà la lectura. Contràriament al que sol significar la lectura d'un llibre a l'aula, en aquesta dinàmica cada alumne o alumna formarà part d'un grup en funció del llibre que preferisca, fins que tota la classe tinga un cercle i que tots siguin més o menys

equilibrats. Per tant, l'elecció del material de lectura correspon a cada lector o lectora, i diferents grups llegiran llibres també diferents.

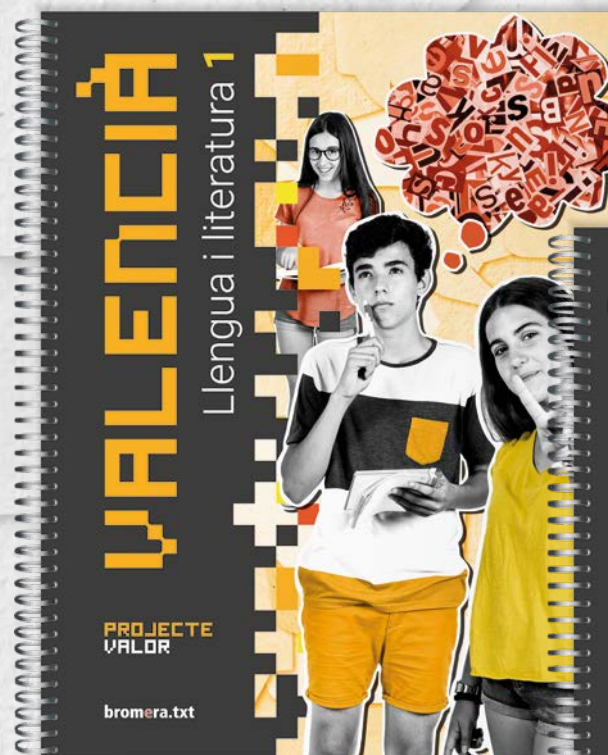
Com que l'objectiu de treball passa per la discussió al voltant del contingut dels llibres, però també es tracta d'aconseguir un treball divers i global, alhora que plaent, el o la docent repartirà les tasques que s'han esmentat, i que podrien plantejar els debats, seleccionar fragments significatius, il·lustrar, connectar el contingut del llibre amb la vida real, resumir per a recordar, enriquir el lèxic a partir de la lectura, situar les accions geogràficament, investigar temes relacionats amb el llibre... Tothom hi fa aportacions, llegint i parlant, escoltant i compartint punts de vista, aportant dades complementàries, resumint per escrit, explicant estructuradament i clarament arguments a la resta de la classe, etc.

El professorat assumeix, així, la responsabilitat de facilitar, observar, escoltar i sovint acompanyar la lectura, però no instruint, sinó romanent al costat del seu alumnat, i el procés lector esdevé més autèntic i enriquidor per a tothom. Cada sessió esdevé, així, un repte diferent, amb un nou repartiment de rols i amb diverses possibilitats de desenvolupament per a cada membre de l'equip, i això proporciona al personal docent les eines per a l'avaluació mitjançant l'observació i l'autoavaluació de l'estudiantat, entre d'altres. Com el seu nom indica, una tasca *redona*!

EL VALOR DE LA LLENGUA

Bromera presenta
el nou Projecte Valor
per a l'ESO

Treballa els continguts de llengua i literatura d'una manera atractiva, a través de l'aprenentatge cooperatiu i la classe invertida.

Un material innovador
per a l'alumnat d'entorns
valencianoparlants
i no valencianoparlants

En valencià, sempre **bromera!**

María José Ferre

Professora de Valencià al Col·legi Salesians San Juan Bosco de València

Al nostre centre, coneixem les virtuts de l'aprenentatge cooperatiu i del treball per projectes. Des de fa més d'una dècada treballem la nostra cultura dins de l'aula en un projecte que anomenem «Cultura valenciana». El tema que tractem en el curs de 1r d'ESO, per exemple, és el de la gastronomia: els arrossos, els dolços típics, receptes tradicionals de carn i peix...

L'alumnat, distribuït en grups de treball col·laboratiu, explica oralment, de vegades amb el suport d'una presentació feta amb ordinador, quins ingredients fan falta i com s'elabora el platet que els ha tocat en un sorteig de receptes que es fa amb anterioritat a les exposicions. Però amb allò que tots gaudim de valent és amb la part pràctica del projecte, que consisteix a dur una mostra –que tastem tots– de la recepta corresponent.

D'aquesta forma lúdica, aprenem qüestions sempre interessants sobre la nostra cultura, però també sobre els textos instructius, les exposicions orals i el vocabulari específic. Comptat i debatut, treballar per projectes contribueix a millorar l'ambient de l'aula, ja que l'alumnat aprèn amb més motivació i amb un objectiu comú, i la interacció dels membres de cada equip augmenta la cohesió del conjunt. Una experiència més que recomanable per a alumnat i professorat.

Víctor Fernández

Mestre de Primària del Col·legi La Milagrosa de Cullera

Al col·legi La Milagrosa de Cullera hem apostat per unificar tecnologia i metodologia amb el projecte «iPad One to One».

A partir de 4t de Primària, l'alumnat treballa amb un dispositiu electrònic que els obri una finestra al món i contextualitza la seua manera d'apropar-se a l'aprenentatge.

Paral·lelament, s'ha donat un canvi metodològic basat en el treball mitjançant Unitats Didàctiques Integrades, que consisteixen en la realització d'una tasca final socialment rellevant, com ara l'elaboració de jocs per als usuaris d'una associació local de malalts d'alzhèimer o la promoció de la mobilitat sostenible mitjançant un bicibús escolar.

Aquesta tasca final es divideix en una sèrie d'activitats de resposta oberta encaminada a la mobilització de processos cognitius d'ordre superior. A més, s'enriqueix amb exercicis que mobilitzen processos cognitius bàsics que ajudaran a assolir aquells continguts que venen associats als indicadors d'èxit del currículum.

Aquesta unió de tecnologia i metodologia augmenta la motivació de l'alumnat envers el seu dia a dia escolar i afavoreix la plena integració, ja que dona l'oportunitat a tot tipus d'alumnat de tindre, al llarg de la seua vida escolar, experiències d'èxit que els ajudaran a descobrir els seus vertaders talents.

Juanjo Giner

Musicòleg i mestre d'Educació Musical

L'aprenentatge basat en projectes (ABP) és una metodologia activa que permet a l'alumnat adquirir coneixements i competències clau mitjançant l'elaboració de projectes que donen respostes a problemes i reptes de la vida real.

Dins de l'ABP s'inclou l'aprenentatge basat en projectes musicals (ABPM) o l'aprenentatge basat en creacions artístiques (ABCA) que, tot i el seu caràcter interdisciplinari, sorgeix des de l'educació artísticomusical i engloba diferents arts.

L'ABP reforça les capacitats socials amb l'intercanvi d'idees i opinions, es debat i s'acorden decisions mitjançant aprenentatge cooperatiu.

A més, aten la diversitat i estimula l'alumnat amb dificultats i els més avançats. Als primers els ajuda a aprendre mitjançant interdependència positiva amb els companys i companyes, i als segons els obri camps per a desenvolupar les seues capacitats. D'altra banda, l'alumnat treballa diferents tasques que faciliten la investigació i l'alfabetització de la informació, ja que durant el procés desenvolupen la capacitat per a planificar, buscar, seleccionar, contrastar i analitzar la informació.

El treball per projectes promou la creativitat constantment i anima l'alumnat a avaluar el seu treball detectant i aprenent dels propis errors.

Beatriz Martínez

Mestra de Primària del CEIP Alborxí d'Alzira

La formació del professorat és un pilar fonamental en tots els centres educatius. Ens val per a poder avançar i aprendre aspectes metodològics innovadors.

Aquest any, al meu centre estem rebent formació de treball cooperatiu mitjançant l'ús d'estructures cooperatives. Aquestes estructures ens permeten arregar informació del que ja sap l'alumnat, treballar d'una manera molt dinàmica durant el procés d'aprenentatge i avaluar diversos aspectes de manera lúdica.

Estructures d'aprenentatge cooperatiu n'hi ha moltes i totes tenen variacions, perquè cada classe és un món. Llapis al centre (en què es dediquen uns minuts a escoltar), pissarres compartides (una simple pissarra individual i uns retoladors tenen molts usos: dictats de paraules, operacions...), vertader o fals amb ús de targetes roges i verdes, lectura compartida per parelles o en equips (un llig i l'altre pregunta), etc. Hi ha una gran varietat d'estructures aplicables a l'aula i totes treballen allò que tant ens agrada i que es demana en la societat de hui en dia: la cooperació.

S'afavoreix l'ajuda entre companys i companyes, el treball en equip, el debat i, sobretot, eixir de la rutina diària de la classe. Qui no recorda l'explicació magistral d'un amic gravada a foc?

Continuarem treballant i investigant per a un aprenentatge cooperatiu, en equip i lúdica.

Recomanem

TXT t'ofereix aquest espai perquè pugues recomanar llibres, pel·lícules, obres de teatre... que t'hagen resultat interessants per la relació que tenen amb l'educació i l'ensenyament. Si trobes algun llibre que creus que els teus companys i companyes de professió no s'haurien de perdre, conta'ns-ho per correu electrònic a txt@bromera.com o per correu postal a *Revista TXT* (ap. de correus 147, 46600 Alzira) indicant «Recomanació» en el sobre. Juntament amb el text en què ens expliques per què t'ha agradat (2.000 caràcters aproximadament), cal que adjuntes una fotografia de carnet i les dades personals (nom, cognoms, centre educatiu on treballas, adreça i telèfon). Si vols recomanar una pel·lícula, cançó, exposició... envia'ns un text que no supere els 500 caràcters. Els autors i les autores de les recomanacions publicades rebran un llibre de Bromera com a obsequi.

Llegir per a aprendre.

Guia pràctica per a fomentar la lectura a l'escola

Josep Antoni Fluixà

Bromera, 2019

En la societat actual, com afirma Josep Antoni Fluixà en *Llegir per a aprendre*, si desconeixem el codi escrit, som analfabets: «No saber llegir implica no aconseguir el grau de maduresa i d'autonomia necessari per a ser considerat una persona adulta i, en conseqüència, dependre dels altres o viure en la marginalitat més total i completa». Per això, saber llegir s'ha convertit en quelcom indispensable i, per la mateixa raó, aprendre'n és la prioritat bàsica a l'escola.

Tanmateix, no hem de confondre'ns. Recordem que la responsabilitat de fer lectors i lectores no recau exclusivament en

el professorat. Encara que, evidentment, als centres educatius es pot fer molt per a consolidar l'hàbit de la lectura i per despertar el gust i l'interès dels xiquets i les xiquetes per aquesta activitat.

No obstant això, el professorat necessita una formació adequada que li proporcione tècniques que l'ajuden i que li faciliten la tasca. Els plans de foment lector, com aconseguir la participació de les famílies en les iniciatives lectores, com aprofitar els recursos al seu abast, quin tipus d'activitats poden promoure el gust per la lectura, quina mena d'accions es poden realitzar a l'aula amb aquest mateix objectiu... tota aquesta informació resulta vital perquè el personal docent pugui desenvolupar el seu paper amb facilitat i encomanar l'amor per la paraula escrita a l'alumnat.

Per això, l'obra de Fluixà –mestre i escriptor, a més d'autor de diversos textos de caràcter didàctic i pedagògic– és un recull de tècniques i estratègies de foment de la lectura fàcilment aplicables a l'escola i per a totes les etapes educatives, des d'Infantil fins a Secundària, que es converteix en una eina molt útil per al professorat en actiu. El text no només ofereix nombrosos recursos de manera entenedora, sinó que també facilita l'estructura i el contingut bàsic per a redactar un pla de foment de la lectura per al centre educatiu.

En definitiva, l'obra advoca perquè el foment de la lectura es converteixi en una aventura engrescadora tant per als xiquets i les xiquetes com per al professorat.

M'esperaràs?

Jaume i Raquel, un matrimoni exemplar, organitzen una cita a cegues a Rubén, un amic depressiu separat des de fa dos anys. La dona, que finalment acudeix a la cita, posa del revés la seua relació, tot allò que creien inamovible, i els demostra que mai és tard per a tornar a començar. La pel·lícula aprofundeix mitjançant l'humor en els valors de l'amistat, l'amor i la sinceritat, tan importants per a transmetre i comunicar en l'àmbit docent. El film, a més a més, està basat en l'obra homònima de teatre escrita per Carles Alberola.

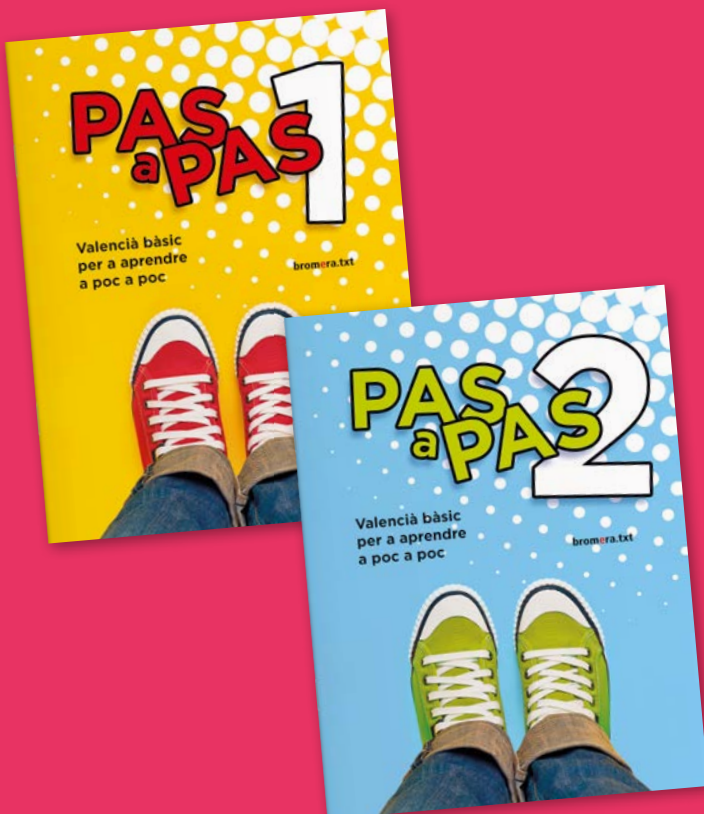
VALENCIÀ, PAS A PAS

Materials adaptats per a aprendre a poc a poc

bromera.txt

PER A ACI I ACIS

Bromera presenta uns nous materials de valencià per a l'alumnat amb dificultats o amb necessitat d'adaptacions curriculars significatives.

PER A TREBALLAR LA COMPRENSIÓ LECTORA

Col·lecció Exprés

Libres de lectura de qualitat que segueixen les directrius internacionals de l'IFLA de lectura fàcil.

Luis Illueca. Professor i formador
d'equips docents

«L'escola ha de formar alumnat competent, no competitiu»

Mariló Àlvarez Sanchis

Luis Illueca va començar a treballar com a professor de Primària i de Secundària l'any 1983. Actualment, fa classes a la universitat a futurs mestres d'Infantil i Primària. En els últims sis anys, ha compaginat aquesta activitat amb la de formador d'equips docents de centres educatius de tot tipus. A més a més, ha participat en diferents congressos com a ponent, i realitza intervencions en diversos esdeveniments formatius, treballant amb equips directius, editorials, especialistes dels serveis pedagògics educatius, centres de formació de professorat (CEFIRE) i, també, amb la inspecció educativa.

Com a responsable de Formació LIVEducació, Luis Illueca imparteix formació en equips docents de centres d'Infantil, Primària, Secundària, Formació Professional i universitats donant a conèixer una nova manera d'interactuar amb l'alumnat: l'aprenentatge cooperatiu. Es tracta d'una metodologia que proposa un paper nou per al professorat dins de l'aula, que s'ajusta als diferents ritmes d'aprenentatge de l'alumnat, i que garanteix una millora substancial en el seu rendiment.

Primer, però, cal remarcar la distinció entre col·laborar i cooperar. Com explica Illueca, quan diem que algú col·labora en un periòdic, es tracta d'una persona que no treballa colze amb colze amb l'equip periodístic, sinó

que simplement elabora escrits que poden ser d'interès per al lector, sense formar part de la plantilla. Tanmateix, la producció d'un article per part d'un equip de persones dedicades a aquesta tasca, on es reparteix la feina i es coordinen els esforços, sí que seria cooperació. En aquest cas, el resultat estarà íntimament lligat a la forma de treball i requerirà la participació coordinada dels membres.

Formar alumnat competent, no competitiu

L'aprenentatge cooperatiu és una metodologia enfocada en aquest últim sentit que planteja un canvi profund en la manera de

«No tots som iguals, no tots aprenem de la mateixa manera, però sí que aprenem molt més i millor en companyia, les idees són millors i més productives quan podem compartir-les.»

tractar l'alumnat, i una forma d'intervindre a l'aula. Es tracta, en paraules d'Illueca, d'una adaptació total a les noves necessitats que planteja tant l'alumnat com la societat. Afegint, a més a més, que l'escola ha de formar alumnat competent, no competitiu, ja que la societat i el mercat laboral demanen individus que sàpien treballar en equip, que tinguin competència lingüística per a comunicar-se adequadament i que siguin creatius.

A més a més, qualsevol docent pot aplicar aquesta metodologia a les seues classes. Per a fer-ho, només ha d'*aprendre a aprendre*. I, precisament, aquesta és la feina que està desenvolupant Luis Illueca en els últims anys: mostrar al professorat com apli-

car l'aprenentatge cooperatiu a l'aula i com aprofundir en la forma d'intervindre-hi.

«El professorat actua com a guia en el procés d'aprenentatge dels equips, de l'alumnat i de la classe.»

Com comenta el formador, l'aprenentatge tradicional obliga l'alumnat a ser un simple observador del procés d'ensenyament. Només hi participa com a receptor d'informació. L'experimentació (què aprendre, com, amb qui...) està reservada a moments molt puntuals. D'aquesta manera, l'aprenentatge es fa en solitari i l'alumnat treballa per aconseguir metes personals. L'aprenentatge cooperatiu, en canvi, es basa en la participació en grups heterogenis i en la possibilitat que desenvolupen activitats comunicatives i socials (respectar els torns de paraula, escoltar, atendre, argumentar, deixar-se ajudar...). D'aquesta manera, s'enforteix el sentiment d'equip i s'estableixen lligams afectius, per la qual cosa es millora la productivitat a l'aula i, sobretot, la implicació de l'alumnat.

Aprenentatge per projectes

En aquesta metodologia, el perfil del personal docent ha de ser actiu, però abandona el paper de «font d'informació» tradicional. Així, com apunta Illueca, el professorat actua com a guia en el procés d'aprenentatge de l'alumnat: ha de revisar l'activitat dels grups de treball, modelar conductes si cal, comprovar la interdependència que s'estableix en els grups per aconseguir els objectius dissenyats...

Cal recordar que no tots som iguals ni aprenem de la mateixa manera. Tanmateix, com explica el responsable de Formació LIVEducación, «sí que aprenem molt més i

millor en companyia. Les idees són millors i més productives quan podem compartir-les». L'aprenentatge cooperatiu aposta per l'ensenyament per projectes, és a dir, per permetre a l'alumnat desenvolupar el seu potencial de manera més natural, ja que dividir els coneixements en assignatures i separar-les no és més que un invent, un intent d'acostar l'alumnat més còmodament a les diferents facetes del coneixement.

Precisament perquè l'aprenentatge per projectes requereix treball en equip, és molt adient introduir l'aprenentatge cooperatiu. D'aquesta manera, s'arriba a dotar-lo de les fórmules de treball adequades. La idea principal és fer comprendre a l'alumnat que cada u té unes limitacions, que els objectius personals han de permetre que cada un de nosaltres siga cada vegada millor persona i, sobretot, que els resultats de l'equip són sempre millors que els individuals.

El funcionament dels grups

D'altra banda, cohesionar aquest tipus d'equips pot ser més senzill del que sembla. En l'aprenentatge cooperatiu es posen en marxa moltes estratègies dirigides a garantir que l'alumnat no dedique l'esforç a coses innecessàries i pugui concentrar l'atenció. Segons Illueca, l'estudiantat es cohesiona amb el temps i és capaç de millorar perquè aprèn dels errors, dels quals els altres no es burlen sinó que els identifiquen com una cosa natural i necessària en el procés d'aprenentatge.

Perquè tot funcione adequadament, però, insisteix que el personal docent necessita formació per a poder identificar correctament els senyals que l'alumnat emet constantment per a poder ajudar-lo i millorar. De fet, l'avaluació és un dels components essencials d'aquest mètode, i s'encoratja el professorat a fomentar l'autoavaluació com a requisit imprescindible per al creixement personal. En aquests casos, no només s'utilitza l'observació, sinó també elements valuosos com les rúbriques, les dianes, els dossi-

ers d'aprenentatge... fent partícips de l'ús el mateix estudiantat.

Per tant, un dels efectes de l'aplicació d'aquesta metodologia és, precisament, el foment de la participació igualitària entre l'alumnat. Com explica Illueca, si permetem que l'alumnat intervinga en els grups de manera ordenada i parlen entre ells per argumentar els procediments i definir com resoldre els exercicis o problemes, si deixem que es produïsquen aquests tipus d'intervencions, tots, d'una manera o una altra, estan participant de l'aprenentatge, uns perquè ajuden els altres a refermar conceptes i millorar la seua competència, i altres perquè es deixen ajudar i es concentren en l'escolta activa.

Així, es garanteix fàcilment que tot l'alumnat estiga implicat en la tasca i que no es produïsquen distorsions greus. El sistema mateix és el que genera motivació i implicació i, en la majoria d'ocasions, no demana la intervenció del professorat per a garantir un clima adequat. El simple fet que els grups estiguen treballant de manera independent millora la possibilitat d'intervenció del professorat, que podrà actuar de forma puntual sobre aquell alumnat que ho requereisca.

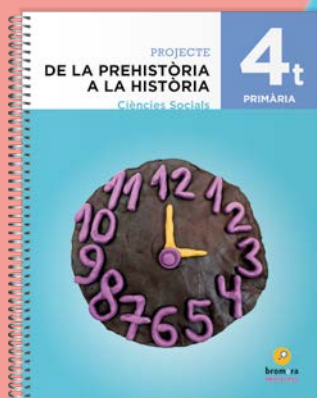
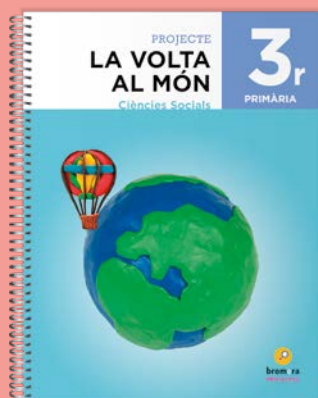
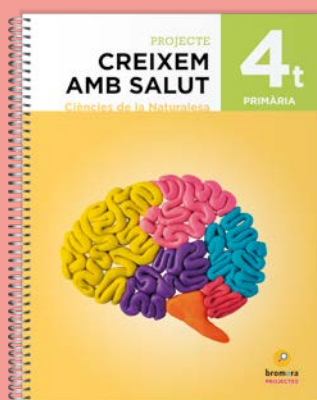
«Els resultats de l'equip sempre són millors que els individuals.»

bromera
PROJECTES

NOUS PROJECTES DE BROMERA

Els nostres projectes ofereixen una estructura organitzada que respecta els principis bàsics d'aquesta metodologia. Disposen d'un gran nombre de recursos complementaris i un espai digital interactiu.

**Apunta't
als reptes
de Bromera!**

